

УДК 94(477.51) “1860–1919”

Людмила Вовчук (м. Миколаїв)

ПРАКТИКА КОНСУЛЬСЬКИХ УСТАНОВ У ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ (друга половина ХІХ — початок ХХ ст.)

Стаття розкриває основні напрями роботи, привілеї та імунітети дипломатичних представників на Півдні України наприкінці ХІХ — на початку ХХ століть.

Ключові слова: консул, консульська служба, імунітет, привілеї, консульство, дипломатичні представництва, Південь України.

Консульська служба має багаторічну історію. Її виникнення було пов'язане з потребами держави в розвитку зовнішньої торгівлі і торговельного мореплавання. Протягом багатьох століть головними завданнями консульської служби було обслуговування інтересів своєї країни у сфері бізнесу і надання заступництва підданам, що перебувають у Росії.

Праці, яка б комплексно висвітлювала питання, якого торкається автор, до сьогодні не існує. У той же час, ще в дореволюційні часи з'явилися праці, які висвітлюють загальні аспекти зазначеної теми. Серед них можна назвати праці І. Блюнчлі, А. Вейнера, Д. Наумова, О. Сафронової та низку інших. Вони дають загальне уявлення про правову базу діяльності консульського інституту у цивілізованому світі, розкривають основні функціональні сфери консулів.

За радянських часів також з'являлися загальні праці, що розкривають основи консульської служби, але історії іноземних представництв у Російській імперії вони не торкаються.

В останні два десятиліття інтерес до інституту консулів поживався. Було створено низку робіт краєзнавчого характеру: провідного наукового співробітника Миколаївського краєзнавчого музею Г. Чередниченко¹ та декілька публікацій у пресі², які мають історико-публіцистичний характер.

У ХVІІІ ст. найважливішою консульською функцією є сприяння розвитку торгівлі. Однак обов'язки державного торговельного комісіонера зникли зі сфери діяльності консула. До його обов'язків входило: спостерігати за торговельним ринком, повідомляти про зміни в ньому, які могли завдати шкоди інтересам торгівлі, стежити за доброякісністю привізних товарів, а також за тим, щоб заборонені до вивозу товари не попадали на ринок держави, надсилати інформацію про розвиток російсь-

кої промисловості і здійснювати контроль над дотриманням трактатів.

Іншим важливим і новим напрямом консульської діяльності стало спостереження за честю державного прапора і надання сприяння приватному і військовому мореплаванню своєї держави. У цій сфері консул був зобов'язаний інформувати шкіперів, екіпаж і пасажирів корабля про місцеві закони і звичаї; опікуватися хворими і похованням померлих; сприяти поверненню матросів, що втекли; допомагати екіпажу судів у випадку аварії корабля³.

Загальна регламентація консульської діяльності відбувається на початку ХІХ ст. У Росії вона пов'язана із прийняттям першого консульського статуту 1820 р.⁴, де консульські функції дістали розгорнуте визначення. Оскільки Консульський статут Російської імперії ґрунтувався на кращих зразках західного міжнародного права, то на його основі й розглянемо основні функції консулів європейських країн.

Головним обов'язком консула стало забезпечення дотримання “прав і вигід Російського народу взагалі по торгівлі й мореплаванню” (ст. 1), тобто має своє продовження захист торговельних інтересів своєї країни.

Найважливішою функцією консула було надання заступництва підданам його країни, які могли виявитися в місці його резиденції. Але в цьому випадку іноді консули зустрічалися з випадками шахрайства. Так, у березні 1874 року до англійського віце-консула в Миколаєві Г. А. Стівенса прибув жебрак у лахмітті. Назвавшись підполковником Грейгом, британським підданам, він попросив допомоги, яку йому й було надано: йому дали три рублі (досить значна на той час сума), купили одяг і нагодували. При цьому “приймаючи п. Грейга за англійського підданого, п. Сті-

венс і його родина допомагали йому”⁵. Спроби знайти роботу для Грейга виявилися безуспішними, тому що останній виявився шахраєм і пройдисвітом. Згодом Грейг написав Миколаївському військовому губернаторові М. А. Аркасу про те, що Стівенс йому винен нібито 150 руб., що по свідченню Стівенса було абсолютно неправдою⁶.

Інший випадок відбувся в листопаді 1867 року, коли британський підданий, уродженець міста Мальти, Олександр Тальяферро, вступивши у змову з власником такелажного магазину Адміралтейства підпоручиком Юрасовим, намагався незаконно вивезти 16 підвід з такелажем. Однак афера не вдалася.

Юрасова був заарештовано, а відносно Тальяферро у великобританське консульство надійшов запит з канцелярії військового губернатора про можливість притягнення його до суду з вимогою — не видавати йому паспорт на виїзд за кордон.

З консульства негайно надійшла відповідь: “Олександр Тальяферро є доторканною особою по справі про протизаконне відпускання йому власником такелажного магазину Юрасовим такелажу, а тому паспорт на виїзд Тальяферро нині за кордон не може бути виданий”. На жаль, поки йшло листування, шахрай, залишивши місце проживання, втік від правосуддя⁷.

Консул повинен був стежити за відносинами між купцями, надавати їм допомогу у випадках нещастя, заступлення у випадках подій і в усіх обставинах допомагати їм радами й іншими послугами, захищати їх самих, судна їх, власність, права і волю” (ст.16).

Крім того, консули іноземних держав повинні були бути присутніми при проведенні всіх урочистих подій і релігійних свят у місті, а також представлятися губернаторові на парадах⁸. Хоча, як свідчив генерал-губернатор, “...консули, що перебувають у Миколаєві, і консульські агенти, а також їх родини у високоурочисті дні не завжди присутні на молебнях в [Адміралтейському] соборі”⁹.

Консулам було надано право реєстрації актів громадянського стану. Вони могли видавати свідоцтва про народження, про одруження, про смерть російським підданим, що перебували в їхньому консульському окрузі (ст.9). Консул мав право і на юрисдикцію у відношенні підданих Росії, яка в країнах Європи й Америки обмежувалася їхніми торговельними суперечками. Консульський статут оголо-

шував консула головним посередником “в усіх позовах і сварках по справах торговельних і до торгівлі стосовних”. Йому необхідно намагатися забезпечувати припинення “миролюбним образом усіх суперечок і незгод, що можуть відбутися між тими, що оселилися в місці його перебування або приїжджаючими туди торговельними людьми російськопідданими” (ст.55).

Основною функцією консула залишалася охорона комерційних інтересів своєї держави і його громадян. Консул повинен був стежити “за точним дотриманням трактатів” Росії з державою його перебування, намагатися “підсилити, полегшити і поширити взаємні торговельні зносини” (ст. 47–48). У його безпосередні обов’язки входило щотижня надсилати до департаменту зовнішньої торгівлі повідомлення про ціни на різні товари, про вексельний курс, про споживчий попит, про іноземний імпорт й експорті товарів у місці його перебування, про нові торговельні угоди держави акредитації. При цьому інформація, що відправлялася, повинна була супроводжуватися аналізом торгово-економічної ситуації в окрузі (ст. 50–51). Крім того, раз у рік консулові необхідно було представляти в департамент зовнішньої торгівлі “загальний огляд дій і руху торгівлі у всьому просторі його округу” (ст. 50).

Детально визначалися в першому консульському статуті й обов’язки консула у сфері торговельного судноплавства. Йому необхідно було мати “точні відомості про всі прихожі в порти його відомства Російські судна і що відходять звідти” (ст.16); стежити за тим, щоб ніхто не зловживав національним комерційним прапором. Прибулі до місця призначення консула шкіпери торговельних судів повинні були являтися в консульську установу для перевірки їх корабельних паперів і під час стоянки вважати консула своїм безпосереднім начальником. Під поліцейською владою консула перебував увесь екіпаж комерційного судна. Він розглядав суперечки й конфлікти, що виникали на кораблі між хазяїном, шкіпером і матросами, керуючись правилами Статуту мореплавства, виданого Людовіком XVI в 1681 р. (ст.54). При цьому консул мав право накладати дисциплінарні стягнення на весь екіпаж. Без участі консула заборонявся продаж суден. Саме він давав дозвіл на здійснення такої угоди, попередньо перевіривши наявність документів, що надавали це право. У випадку аварії корабля обов’язком консула було

надання всілякої допомоги потерпілим. Він повинен був “прийняти під піклування людей і вантаж і намагатися про їхнє збереження всіма способами” (ст. 26). Розслідувавши обставини аварії, йому необхідно було “скласти формальний протокол про втрату корабля й вантажу, ґрунтуючись на докладних письмових показаннях шкіпера й корабельних служителів” (ст. 28). Копії протоколу з додатком опису врятованих речей відправлялися в департамент зовнішньої торгівлі й власникам корабля й вантажу.

Так 13 березня 1874 року англійський корабель “Red Sea” з вини російського лоцмана сів у трьох милях від Очакова на мілину. У результаті чого, просидівши на мілини, корабель поніс значні збитки, й шкіпер і капітан пароплава Вільям Петерсон зажадали відшкодувати йому збитки, звернувшись до англійського віце-консула в м. Миколаєві Г. А. Стівенса¹⁰. У результаті останній звернувся зі скаргою й рапортом до Миколаївського генерал-губернатора М. А. Аркаса¹¹.

Губернатор доручив гідрографічній частині Чорноморського флоту розслідувати інцидент, на що остання відповіла: “...попереджувальні знаки в Дніпровському лимані в той час, коли став на мілину пароплав “Ред Сі”, остаточно ще не були встановлені, і про це не було опубліковано. Отже, навігація не була відкрита” і, пише у своєму листі від 27 березня 1874 р. до віце-консула Стівенса М. А. Аркас, “...я не знаходжу ніяких підстав визнати кого-небудь із підвідомчих мені осіб винним, до якого Ви могли б звернутися з вимогою поповнити збитки й затрати”¹². Таким чином, вимоги консулів не завжди виконувалися, а питання вирішувалося тільки після остаточного розслідування інциденту.

Також відмову одержало прохання австро-угорського консульського агента А. Кулісіча, направлене губернаторові в червні 1888 р. Суть його полягала в наступному: “Товариство мореплавства Австро-Угорського Ллойда, — писав у своєму листі агент компанії, — прагнучи полегшити торгівлю, знайшло зручним посилати в місцевий порт свої поштові пароплави за вантажем хліба, по призначенню австрійських та італійських портів Середземномор’я й Адріатичного моря.

Тому що пристань навантаження мала, має можливість причалювати дуже обмежена кількість суден, тим часом як інші повинні чекати черги. Цей стан речей приносить зби-

ток нашим поштовим пароплавам внаслідок запізнення на призначений час відповідних ліній.

На підставі цього представник вищевказаного товариства, що підписався нижче, має честь звернутися до Австро-Угорського консульського агентства із проханням сприяти перед місцевою владою, щоб на підставі існуючих трактатів між Російською імперією й Австро-Угорщиною наші поштові пароплави користувалися в Миколаївському порту... певним місцем, де б можна було причалювати”¹³. Консул, одержавши лист, направив його Миколаївському Військовому губернаторові із проханням “зробити належне розпорядження”, але одержав відмову у зв’язку з відсутністю вільних причалів¹⁴.

В іншому випадку вимога англійського віце-консула була більш успішною, але й значно менш обтяжливою для місцевої адміністрації. 8 січня 1880 р. віце-консул Вільям Георг Вагстаф звернувся до губернатора із проханням про видачу дев’ятьом англійським пароплавам свідоцтв, що вони були затримані льодом у Дніпрово-Бузькому лимані і зазнали серйозних збитків не з вини капітана, а винятково з погодних умов¹⁵. Відповідно свідоцтво, необхідне для одержання компенсацій від страхових фірм, їм було видано.

Розвиток торгово-економічних і військово-політичних зв’язків Росії в середині XIX ст. викликав тенденцію, спрямовану на розширення і поглиблення консульських функцій, що знайшло відбиття в Консульському статуті 1858 р.¹⁶ Сутність консульських функцій зводилася до заступництва російських підданих, що перебували в консульському окрузі, і захисту інтересів своєї держави в сфері торгівлі й мореплавання.

Обов’язки консула в галузі охорони прав громадян держави, що представляється, у новому Консульському статуті Росії були розширені й уточнені. Консул оголошувався опікуном і піклувальником “малолітніх дітей і вдов російських підданих, що вмерли в його окрузі”, повірником у справах спадкування, третейським суддею в суперечках між російськими підданими, реєстратором актів громадянського стану й нотаріусом.

Так, у вересні 1876 року в м. Миколаєві помер грецький підданий Андрій Іванович Анаргіро, після якого залишився капітал у Миколаївських банках на суму близько 16 тисяч рублів¹⁷.

У результаті відсутності на місці прямих спадкоємців грецький віце-консул у м. Миколаєві Зігомала 20 вересня 1876 року звернувся до Миколаївського військового губернатора про передачу в його розпорядження всього майна померлого, ґрунтуючись на Конвенції Греції з Росією від 12 червня 1850 р. (§§ 12, 13), які говорять: "...консули, віце-консули й консульські агенти Росії в Греції й Греції в Росії, або, через брак таких, обопільні дипломатичні місії будуть мати право, по смерті співвітчизників їх, що не залишили заповіти і не призначили виконавців заповіту, виконати по своєму обов'язкові або на вимогу сторін, обряди, необхідні для охорони вигід спадкоємців, попереджаючи про те місцеве начальство..."¹⁸. У результаті військового губернатора М. А. Аркас дав розпорядження Банку не перешкоджати видачі капіталу грецькому віце-консулові Зігомала.

Істотним нововведенням Консульського статуту 1858 р. стало досить чітке визначення нотаріальних обов'язків консула. Консулові було надане право здійснення нотаріальних актів російських підданих і посвідчення своїм підписом і печаткою консульства різних документів (заповітів, доручень, протестів, вірності копій, дійсності підписів й ін.) (ст. 2, 16–18, 80).

У портових містах за консулами зберігалися додаткові обов'язки в сфері охорони торговельного судноплавства, головною серед яких залишалось забезпечення "недоторканності всіх прав, наданих відповідними трактатами російському прапору й торгівлі" (ст.47). У цілому консульські обов'язки в даній області відповідали тим, які були закріплені в першому Консульському статуті. Новим була заборона укладання договору грошової позики під заставу корабля або вантажу (бодмерея) без згоди хазяїна або консула. Уточнювалася поліцейська влада консула над екіпажем торговельного судна, що перебував у місці його резиденції. За консулами зберігався обов'язок "спостерігати за внутрішнім порядком на торговельних судах і розбирати сварки, що можуть відбутися між шкіпером і екіпажем" або хазяїном, опікуючись "про припинення їх миролюбним шляхом". Якщо примирення досягти не вдалося, то консул мав "право робити суд, у якості судді першої інстанції... сообразуючись із Російськими законами" (ст. 99–106).

Консули могли зажадати арешту іноземних підданих своєї країни (наприклад, матросів),

направивши відповідну вимогу поліції. У такому випадку поліція брала їх під арешт у присутності консула на загальних законних підставах, але не більше ніж на одну добу, після чого арештованого передавали консулові¹⁹.

Новим для Консульського статуту стало визначення обов'язків консула у відношенні російських військових судів і їх екіпажа. У число консульських обов'язків входило надання всілякої допомоги при закупівлі продовольчих припасів для екіпажа корабля, ремонті судна, контактах з місцевими владою й ін. (ст. 20–46).

Функції консулів в області захисту інтересів торгівлі і мореплавання залишилися колишніми. Консули зобов'язані були постійно інформувати владу про все, що могло відбитися на торгівлі і мореплаванні (про видання нових законів, що стосуються торговельної сфери, про укладання нових міжнародних договорів, про зміну тарифів, підвищення і зниження цін на промислові і продовольчі товари і т. п.); регулярно представляти загальні нариси торгово-промислового становища консульського округу; аналізувати розвиток тут російської торгівлі, пропонуючи заходи для її поліпшення.

Положення Консульського статуту не вичерпували всього спектра консульських функцій. На практиці консулам доводилося виконувати розпорядження уряду, далеко не пов'язані зі специфікою консульської служби.

Остання чверть XIX — початок XX ст. характеризувалися і низкою своєрідних рис в економічному розвитку Росії. Прискорений розвиток промисловості з високим ступенем її концентрації, зміцнення ринкових відносин у сільському господарстві, зрощування банківського і промислового капіталу приводили до активного прагнення російських приватних компаній до виходу на зовнішній ринок і, відповідно, загального поживавлення міжнародної торгівлі.

Тим часом становище світової торгівлі того періоду також змінилося. На міжнародному ринку з'явилися нові країни, що загрожували похитнути традиційні шляхи експортно-імпортних операцій, ускладнилася конкурентна боротьба, змінився характер міжнародних торговельних договорів, в основу яких почали лягати сепаратні угоди зі значно більшими, ніж колись, конвенційними поступками. За цих умов без допомоги держави підприємцям на зовнішньому ринку було не обійтися.

З метою підтримки приватного бізнесу в 1891 р. російський уряд встановлює протекціоністський митний тариф, виділяє підприємцям значні субсидії, а також намагається розробити програму надання сприяння російській зовнішній торгівлі. Саме тут знову згадують про консулів. У 1895 р. при Міністерстві внутрішніх справ була заснована комісія, завданнями якої стали з'ясування причин падіння цін на російську сільськогосподарську продукцію і пошук виходу із ситуації, що створилася. Комісія дійшла висновку, що основну допомогу в ситуації, що склалася можуть зробити російські консули. Вона звернулася в міністерство закордонних справ із пропозицією розширити консульські функції в області нагляду “за становищем і обстановкою збуту продукції російського сільського господарства, а також за умовами іноземних імпортерних ринків”. Перелік консульських обов'язків у цій сфері формулювався комісією дуже докладно. Консули повинні були здійснювати “нагляд за хлібними вантажами, що приходили з Росії на іноземні ринки”, вивчати умови хлібної торгівлі в довірених їм округах, репрезентувати звіти “по всіх частинах хлібної торгівлі”, які планувалося опублікувати в спеціальному виданні²⁰.

Міністерство закордонних справ у свою чергу звернулося циркуляром до консулів із проханням розібратися в причинах падіння цін на продукцію сільського господарства й відповісти, наскільки можливе виконання консулами покладених на них міністерством внутрішніх справ обов'язків. Відповіді консулів були проаналізовані. Вони сходилися в тому, що “обов'язки консулів не обмежуються одними заняттями по торговельній частині”, тому що по чинному законодавству консули — офіційні захисники прав і інтересів підданих, нотаріуси, “збирачі відомостей по санітарній частині, статистиці, суднобудуванню, юриспруденції, залізничній справі, судноплавству, фінансам, податкам, сільському господарству і т. п.”. Крім того, відзначали консули, “вивіз складається не з одного хліба”. Великими статтями російського експорту “є мед, худоба, гас, вовна, сало, шкіри, метал”, а інтереси російського ввозу страждають від відсутності за кордоном представників російських комерційних фірм. До думки консулів прислухалися, і в 1894 р. височайше затвердженою думкою Державної ради були засновані “посади комерційних агентів міністерства фінансів за

кордоном”. Компетенція ж консулів у питаннях захисту інтересів російського експорту залишилася колишньою²¹.

До початку ХХ ст. торгово-економічне суверенітетство провідних країн світу підсилювалося. З метою захисту торгово-промислових інтересів провідних країн Європи ухвалювалися рішення про розширення консульських функцій у торгово-економічній сфері.

У коло питань, що поручалися консулам, увійшли:

1) сприяння й заступництво торгівлі і мореплаванню, інформувати як уряд, так і приватних осіб про стан торгівлі і промисловості й у консульському окрузі і, по можливості, відстоювати доступ туди вітчизняним виробникам;

2) опікуватися про інтереси своїх підданих у Росії й у потрібних випадках надавати своїм підданим захист;

3) спостерігати за правильним виконанням місцевими властями міжнародних договорів, наполягати на їхньому дотриманні і доносити МЗС про всяке їхнє порушення;

4) діяти на правах нотаріусів при здійсненні актів;

5) свідчити законність актів і документів, які повинні одержати законну силу у своїй країні і засвідчувати своїм підписом і печаткою консульства власноручністю підписів іноземних влади і приватних осіб на різного роду документах;

6) давати на прохання приватних осіб і урядових закладів свідчення, що засвідчують факти й обставини, а також видавати й свідчити паспорти підданим своєї країни й іноземцям;

7) завідувати спадщинами своїх підданих у тих країнах, з якими укладені спадкоємні конвенції;

8) сприяти торговельним і військовим судам;

9) виконувати різного роду доручення МЗС й ін. урядових закладів;

10) збирати на користь своєї скарбниці мита за здійснення консульських дій і інші збори.

Наприклад, МЗС Росії вводило нові спеціальні функції консула в торгово-економічній сфері. Консули зобов'язані були “вивчити місцеві економічні, торговельні й промислові умови й вжити заходів до того, щоб бути постійно обізнаними: 1) про фірми його округу товарів, що займаються привозом, з Росії, або

таких, які могли б їх звідти привозити; 2) про причини, які викликають більший успіх іноземних товарів на даному ринку перед російськими; 3) про виникаючих у його окрузі нових виробництвах; 4) про шляхи повідомлення і розвиток їх у портах його округу; 5) про поліпшення в портових пристанях; 6) про розвиток телеграфів і телефонів; 7) про стан сільського господарства, урожаї хлібів і успіхах суміжних із сільським господарством виробництв; 8) про скотарство, вивіз і привіз худоби”²².

Одним із напрямків роботи дипломатичних представників було висвітлення основних подій на місцях їх перебування. Особливо дана робота посилилася у період Першої світової війни. Здебільшого консули повідомляли про різноманітні місцеві заворушення, гуманітарні операції та інші місцеві події, які на їх погляд вимагали особливої уваги. Так, 14 листопада 1917 року консул США в Одесі Рей направив телеграму до Секретаріату США, в якій повідомляв, що ситуація в місті залишається незмінною, оскільки революційний комітет Одеси не може погодитися співпрацювати з місцевою владою. Інший яскравий приклад — це телеграма Рея, яка була направлена 18 грудня 1917 року та стосувалася повідомлення щодо гуманітарної допомоги сільському населенню Південної Росії, яке на той час потерпало від голоду. Дана телеграма містила повідомлення і про закриття банків, про позиції українського уряду, про ситуацію населення в цілому²³.

Така різноманітна й складна діяльність вимагала від консулів знань російського права, міжнародних договорів, законів держави їх призначення. Вітчизняні закони “про нотаріальну частину, цивільні й карні закони, закони торговельні й про торговельне мореплавання, про військову повинність, про паспорти, про векселі, про гербовий збір і митні” повинні були бути вивчені консулами, відзна-

чалосся в циркулярі, у тій мірі, щоб їх дії “відповідали вимогам закону і щоб вони могли давати авторитетні роз’яснення особам, що звертаються до них за допомогою і порадою”²⁴.

Дослідивши це питання, можна дійти висновку, що консульська служба, яка має багаторічну історію, відіграла велику роль у розвитку зовнішньої торгівлі і торговельного мореплавання на Півдні України наприкінці XIX — на початку XX століть. Адже саме інститут консулів є одним із найдавніших інститутів міжнародного права. Своєю появою він зобов’язаний розвитку міжнародних економічних зв’язків, що потребували правового захисту.

Виникнення дипломатичної служби Росії було пов’язане з потребами держави в розвитку зовнішньої торгівлі та торговельного мореплавства. Протягом двох віків основними завданнями дипломатичної служби були обслуговування інтересів Росії в сфері бізнесу та надання покровительства російським підданним, які в той час знаходилися за кордоном. Сучасні консульські органи є продуктом тривалої історичної еволюції, у джерел якої стояли інтереси торгівлі й мореплавання.

За період з 60-х років XIX століття до початку Першої світової війни на Півдні України діяли консульські представники Великобританії, Франції, Іспанії, Австро-Угорщини, Італії, Бельгії, Нідерландів, Німеччини, Греції, Румунії, Сербії, Туреччини, Японії, Китаю, Португалії, Данії, Персії, Бельгії, Швеції і навіть Бразилії. Тобто у регіоні діяли представництва більше 20-ти держав.

Потрібно зазначити, що за весь час існування консульських установ Одеса, Миколаїв та Херсон досягли значного розвитку в торговельній та морській сферах. Також іноземні представники, які проживали на теренах даних міст стимулювали їх внутрішній розвиток, сприяючи будівництву різних заводів, фабрик, залізниць тощо.

Джерела та література

1 *Чердніченко Г.* Иностранные консульства в Николаеве как культуро-историческое явление XIX–XX столетий // Краєзнавчий альманах. — Миколаїв, 2004. — № 1 — С. 61–67; *Чердніченко Г.* Европа, каторую мы растеряли // Николаевские новости — 2004. — 17–23 мая — С. 3; *Чердніченко Г.* Консульський квар-

тал // Николаевские новости. — 2004. — 24–28 мая. — С. 3.

2 *Барчак А. П.* Це було, було... // Південна правда (Миколаїв). — 1991. — 30 квітня. — С. 3; За квартиру консул должен // Родной причал (Николаев). — 2000. — 13–19 сентября (№ 37).

3 *Сафронова Е. В.* Становление и развитие

- консульской службы Российской империи в XVIII — начале XX века. — СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. — С. 74.
- 4 Устав для консулов Его Императорского Величества, пребывающих в Европе и Америке. — СПб.: Троппау, 1820. — 13 с.
- 5 Державний архів Миколаївської області (далі — ДАМО). — Ф. 230. — Оп. 1. — Спр. 9466. — Арк. 6–7.
- 6 Там само. — Арк. 1, 6–7.
- 7 Барчак А. П. Вказ. праця.
- 8 ДАМО. — Ф. 230. — Оп. 1. — Спр. 8512. — Арк. 1–2.
- 9 За квартиру консул должен // Родной причал — 2000. — 13–19 сентября (№ 37).
- 10 ДАМО. — Ф. 230. — Оп. 1. — Спр. 9501. — Арк. 7–7-об.
- 11 Там само. — Арк. 4–6.
- 12 Там само. — Арк. 11–11-об.
- 13 Там само. — Спр. 12137. — Арк. 2–2-об.
- 14 Там само. — Арк. 1, 3.
- 15 Там само. — Спр. 10620, арк. 1–1-об.
- 16 Устав для российских консулов в Европе и Америке. — СПб., 1859. — 59 с.
- 17 ДАМО. — Ф. 230. — Оп. 1. — Спр. 9878. — Арк. 1.
- 18 Там само. — Арк. 1–1-зв., 5–5-зв.
- 19 Там само. — Спр. 9914. — Арк. 3.
- 20 Сафронова Е. В. Вказ. праця. — С. 81–83.
- 21 Там само. — С. 83.
- 22 Там само. — С. 85–86.
- 23 Papers relating to the Foreign Relations of the United States. 1918. Russia (in three volumes). Volume II. — Washington: United States Government Printing Office, 1932. — P. 648, 653, 671.
- 24 Сафронова Е. В. Вказ. праця. — С. 86.

Людмила Вовчук

**Практика консульских учреждений в Южном регионе
(вторая половина XIX — начало XX века)**

Статья раскрывает основные направления работы, привилегии и иммунитеты дипломатических представителей на Юге Украины конца XIX — начала XX веков.

Ключевые слова: консул, консульская служба, иммунитет, привилегии, консульство, дипломатические представители, Юг Украины.

Ludmyla Vovchuk

**Practice of consular institutions in Southern region
(second half of XIX — beginning of XX centuries)**

Article reveals the basic directions of work, the privileges and immunities of diplomatic representatives in the South of Ukraine of end XIX — beginning of XX centuries.

Key words: consul, consular service, immunity, privileges, consulate, diplomatic representatives, South of Ukraine.

